

Tarihsel Eleştirel Marksizm Sözlüğü

Görüngü, Görüngü Biçimi

Ar: zuhur, sakl zuhur - **İng:** appearance, form of appearance - **Fra:** apparence, forme phénoménale - **Rus:** javlenie, forma projavlenica - **İsp:** apariencia, forma de manifestacion - **Ç:** xiangxiang, biaoixian xingshi

Muğlak G ifadesi bileşik sözcükleriyle (doğa görüngüsü, gökyüzü görüngüsü, rüya görüngüsü vb.) ve özellikle “görünüş”e yakınlıklarıyla (görünüm, belirti, yansıma, güneş ışığı vb. ile), “tüm anlamlarıyla ışıktadır görünür olmayı içeren” (Grimm 33, 955) daha az muğlak olmayan “görünmek” fiilinden oluşur, tıpkı “parıldamanın”ın başlangıçta tüm görme ve görünür olma olasılığının süreçsel koşulu olarak ışık saçmanın kendisi anlamına gelmesi gibi. Anlamları “ortaya çıkma”, “oluşma”, “yayınlama”dan “kendini gösterme” ve “yanıltma”ya kadar uzanan bu ifade, bilgi üzerine düşünmede çok yaygın olan ışık ve yüz metaforları kategorisinde yer alır (aydınlanma, anlayış, aydınlatma, berraklık, lumen naturale, HEIDEGGER’in “açıklık” vb.ine karşı MARXçı pus, sis, bulut vb. metaforlarda sıkça başvurulan görmenin önündeki engellerle birlikte körlük, karanlık vb.). Felsefi G kavramı, kategorik olarak “görünüş”ten farklı olarak, 18. yüzyıldan beri φαῖνω fiilinin edilgen hali olan Yunanca φαίνωμενον sözcüğünü karşılamak için kullanılır, (bkz.. τὸ φάος, att. τὸ φος: ışık, aleniye [ışığı], yaşam ışığı; mutluluk, kurtuluş; aydınlatıcı; göz[ışığı]). φαίνω’nin etken kullanımının anlamları “parlamak, ışıltılamak, ışık saçmak”tan “ışığa getirmek” ve «birini aydınlatmak,

ışığı ileriye taşımak”a kadar uzanır; edilgen kullanım “gösterilmek, gün ışığına çıkmak” ile “oluşmak, olmak, aniden; gelmek” den “görünüşe göre, gerçekten” veya “öyle ki ya da sanki” (Gemoll) gibi cilalı zarf anlamlarına kadar uzanır. “Çok sayıda bileşik ve türev” bulunmaktadır (bkz. Frisk 2, 982 vd.); birçokta (φαῖδος, “berrak, parlak, ışıltılı” gibi) açıklık ve ihtişam, yani hakikat ve güç, bariz ihtişam ve hakimiyet örtüşür.

LALANDE, “görünüş”ten farklı olarak «G» kavramının diğer dillere çevrilmesi zor olan ifadelerden biri olduğunu göstermektedir: *Apparence*’u görünüş olarak çevirir, ancak daha sonra “un édifice de médiocre apparence” [vasat görünüme sahip bir bina] örneğiyle “aspect d’une chose”un [bir şeyin görünüşü] ilk tanımını verir. G olarak çevrilebilecek bu anlam “n’appartient pas à la langue philosophique” [felsefenin diline ait değildir] olurdu. Metafizik bir kavram olarak: “Her tasvir, kendisine karşılık gelen kendinde şeyden farklı anlaşıldığı ölçüde” kavranır. Bu konuda eleştirel olarak, “görünüş” ile eşanlamlılıktan kaçınmak için “fenomen”den söz etmenin daha iyi olduğu belirtilir. Fenomen olmanın “en geniş anlamıyla bilimlerin konusunu oluşturan tüm olgular” olduğu söylenir (765; bkz. DESCARTES, Principia, III, 4).

αισθησιζ’a bu kadar değer veren ve aynı zamanda aldatıcı G tekniklerini yaratılış mitinde, Prometheus efsanesinde yer alacak kadar geliştiren eski Yunanlıların Akdeniz dünyasında bu kavram metafizik düalizmin içine çekilir ve mantıksal özün hakikatinin karşısına konur. Bu gelenekte G bundan böyle “sahici-olmayanı, yüzeysel olanı” ifade eder (HWPPh 2, 724).

KANT'ta G ya da fenomen, tanınabilir olmayan ancak mantıksal olarak zorunlu olan kendinde-şeyi oluşturanın aksine, deneyim nesnelerinin varlık tarzının bilgi-kuramsal kavramı haline gelir. Fichte'nin "görüngü öğretisinden" anladığı şey "elbette sadece yaşamın özel alanlarının G-öğretisi olacak olan özel bir görevler öğretisi"dir (Grimm 3, 958; bkz. Fichte, *Hinterl. Werke* 3, 102). HEGEL *fenomenolojiyi*, bilincin G-öğretisi haline getirir; söz konusu öğreti kapalı bir söylemde bilincin şekillerinin tam dizisini diyalektik olarak türetme iddiasına sahiptir.

Marx, rekabet halindeki çözümlere sahip olan ve tarihsel figürlerin birbirinden türemesine izin veren tarihsel-felsefi yeniliğine rağmen HEGEL'in diyalektiğinin üzerinde kalmaya devam ettiği geleneksel felsefenin alanını terk eder. MARX'ın G'nün sorunsalı olarak dile getirdiği sorunsal, şeyin kendisinde bulunan epistemik engellerdir. G'nün (daha fazla araştırma yapılmaksızın şeyin kendisi olarak alınan şey anlamında) ve görünenin "hakikat"inin ya da "öz"ünün birbirinden ayrılması, MARX'ın dilinde bilgi sorunsalını ifade eder. G, özellikle biçim tarafından belirlenmiş olarak, "görüngü biçimi"dir. O halde epistemik sorun, biçim belirleniminin yanlış değerlendirilmesinde yatmaktadır. Bununla birlikte G veya GB çoğu zaman ideoloji için bir destek noktası anlamı taşırlar.

Fakat MARXçı terminoloji muğlak ve zaman zaman da yanıltıcı olabilmektedir. G "gerçekliğin dolaysız biçimi" anlamına gelebilir (SÈVE 1980, 697), ancak "nesne, şey, süreç vb." gibi de kullanılabilir (KRÖBER 1975). "Görünme"yi sıklıkla

«ortaya çıkmak», "vuku bulmak" veya "addedilmek" arasında kullanır (bkz. MEGA II.5, 631, GB'nin bağlam içinde "gerçekleşme biçimi olarak kavrandığı durumda, 642) ve genellikle yıkıcı bir şekilde geleneksel felsefi terminolojiyi benimser. Bu durum Marksizmde tekrar tekrar Marx öncesi, hatta Kant öncesi metafiziğe geri dönülmesine neden olmuştur.

1.Marx'tan önceki gelenek- Denizci Yunanlılar tarafından aldatıcı G için tekrar tekrar kullanılan bir imge, sudaki kırılmalardır: suya batırılmış dümen sanki bükülmüş gibi görünür. Sudaki bu tür kırılmalar, PLATO'un *Politeia*'da duyuşal bilişi salt yanıltıcı "gölge imgelerin" kaynağı olarak değersizleştirmek için kullandığı örneklerden biridir. "Görünenin içimizde hüküm sürmesini" (μη απχειν εν ημιν το φαινομενον) engelleyen şey "ölçmek, hesaplamak ve tartmaktır" (τὸ μετρεῖν καὶ ἀριθμεῖν καὶ ἰστάναι), yani "ruhun mantıksal kısmının işi"dir (του λογιστικου ἀν ειη του εν ψυχη εργον - R X, 602 d-e).

ARİSTOTELES de örneğin sevillebilir ve hoş olan üzerine incelemesinde, varolan ve görünen arasında karşıtlık kurar: "herkes kendisi için iyi olan varolanı değil, [ona o şekilde] görüneni sever" (ου τὸ ὄν αὐτῷ ἀγαθὸν ἀλλὰ τὸ φαινομενον, *EN* 1155 b 25 vd.). Ancak ARİSTOTELES, yaşlı PLATON'un aksine, en azından bu noktada, ayrımı uygulanamaz olduğu gerekçesiyle tekrar terk eder: sonuç olarak burada hiçbir fark bulunmamaktadır, aksine sevillebilir olan o şekilde görünen şey olacaktır (διοισει δ'ουδεν - εσται γαρ τὸ φίλητὸν φαινομενον - 26 vd.). ARİSTOTELES *Metafizik*'te "görünen

her şeyin hakiki olmadığını” (οὐ πᾶν τὸ φαινόμενον ἀληθές) açıklar ve G ile duyuşal algının özdeş olmadığını belirtir (φαντασία [Bonitz/Seidel tarafından “tasavvur” olarak çevrilmiştir] οἱ αἰσθῆσιν¹, 1010 b 1).

EPIKUR, G’ye εἰδῶλον adı altında maddi, fiziksel olarak tanımlanabilir bir gerçeklik kazandırır ve onun görünen şeylerden “tasavvur edilemez bir sürede” (ἐν ἀπειρινότητι χρόνῳ), yani “ışık hızında” uzaklaşmasına sağlar (Herodot’a Mektup, 46). Dışarıya taşan εἰδῶλον, atomların konumunu ve düzenini (θεσις καὶ τάξις) uzun bir süre boyunca muhafaza eder (48). Bu nedenle, bu maddi imgelerin nüfuz ettiği duyular aldatıcı değildir. Aldanma (φευδοῦς) ve yanılgı (δημιουργημένον) her zaman ilaveten kastedilene dayanır (ἐν τῷ προσδοξάζειν - 50).

CICERO, Stoacıların duyuşal izlenimin (τυπωσις) sonucunu niteledikleri Yunanca φαντασία kavramını, *evidentia* ile uyumlu olan *visus* – aslında “görme” veya “bakış” - ifadesiyle çevirir (*Acad. libri*, 18). “Latince *visum* ifadesi (videri’den [görünmek] gelen) φαινόμενον (‘kendini gösteren şey’) anlamını çok iyi karşılar” (Bächli/Graeser in Cicero, 202, not 34). Böylece EPICURUS’a karşı CICERO da “görünen her şeyin görüldüğü gibi olduğı” görüşünü reddeder (quiquid videtur, tale dicam esse, quale videtur, 19). Ancak bu açıkça düşünülmüş değildir. CICERO’ya göre de G, aynı zamanda düşünce tarafından da işlenmelidir, yani προληψις’in eşanlamlısı olarak anladığı (bkz. 30) ve notitia olarak çevirdiğı ευνοια (bkz. 22),

G’nün bilgi-kuramsal sorunsalı, görüşe

kendiliğinden verildiğı haliyle gerçekliğin nesne-biçimine bağlıdır. KANT’ın amacı, MARX’ın *ThFde* [*Feuerbach üzerine Tezler*] özetlediğı bu çerçeveyi içkin olarak kesin bir şekilde doldurmaktır. “Nesneler kendilerini bizim idrakimize göre yönlendirmek zorunda” (*KrV* [*Saf Aklın Eleştirisi*], B 16) olduklarından, aşkın-öznel olarak oluşturulmuş G’ler veya fenomenler haline gelirler. Öznenin ötesi, yani ‘dış dünya’ hakkında, fenomenal düzen bağlamı dışında hiçbir şey söylenemez. Dolayısıyla içerik açısından felsefe fenomenoloji, düşünce biçimleri açısından ise düzen analizi haline gelir. Kant, “G’nün muhtelif olanını belli ilişkiler içinde düzenlenebilmesine” neden olan şeyi “G’nün biçimi” olarak adlandırır; biçim “histe a priori olarak hazır bulunmalıdır” (B 34). G’ler bu nedenle “tasavvurlardan başka bir şey” olmasalar bile (A 250/B 306), G ve görünüş birbirinden kesinlikle ayrı tutulmalıdır: Hakikat sorunu gibi ve görünüş olarak kabul edilen hakikatsizlik sorunu da G-dünyası ortamında ortaya çıkar (bkz. A 293).

HEGEL “sahici olmayan” ile sahici G’yü birbirinden ayırır. “Sahici olmayan G”, PLATON’un idea öğretisi ile Fransız Devrimi’nin rasyonalizmi arasında kurduğı dengede, *kavrama* atfettiğı tamamlayıcı kümeye girer: “Kavramın kendisi tarafından kurulan bu gerçeklik olmayan her şey geçici Dasein, dışsal tesadüflilik, görüş, sahici olmayan G, hakikatsizlik, aldatma ve benzerleridir” (*RPhil*, § 1). “O halde bu, içkin olan tözü ve mevcut olan ebedi olanı zamansal olanın ve geçici olanın görünümünde idrak etmeye bağlıdır” (Önsöz, W 7, 25). Metafizik hareketsizlik tarafından şekillendirilmiş halde burada

hala alttan alta “gerçek bir büyük devletin kuruluşuna, mevcut olan ve verili olan her şeyin yıkılmasıyla şimdi en başından ve düşünceden başlamak ona zemin olarak salt sözde akılcı olanı vermek istemenin [...] ilk devasa gösterisine” (§ 258, W7, 400 v.d.) yönelik anının nabızı atmaktadır.

Düşünme ve akıl burada, uzlaşma testine tabi tutulabilecek kamusal olarak ifade edilen konuşmanın sivil-toplumsal, burjuva-devrimci idealini temsil eder. “Dışsal ve içsel Dasein’in uçsuz bucaksız aleminde sadece G olan, geçici ve anlamsız olan şey ile kendi içinde gerçeklik adını hakikaten hak eden şey” (Enz, Einl, § 6) arasındaki özsel ve sözmerkezci ayırım, devrimci itkiyi metafiziğin içine hapseder. Elbette, Hegel’in diyalektiğini geliştirdiği yerde, “öz öğretisi”nin orta yerinde, metafizik düalizme karşı çıkan bir G kavramı ortaya çıkar: “Öz görünmek zorundadır.” (Enz § 131; MARCUSE şu şekilde çevirir: “bir kendini-gösterme, kendini-açığa-çıkarma, dışa vurma olarak” - 1932, 91). HEGEL şöyle devam eder: “Görünüş, özün varlık değil, aksine öz olduğu belirlenimdir ve geliştirilmiş görünüş G’dür.” Öz bu nedenle G’nün arkasında ya da ötesinde değildir, bilakis öz var olan olduğu için varoluş G’dür (Enz, 2, § 131). Dahası: “G, özde olmayan hiçbir şeyi göstermez ve özde dışa vurulmamış hiçbir şey yoktur” (§139; BLOCH ise “dünyanın kendisinin gerçek sorunu” olarak “G ve gerçek özün, nihayetinde varlığın ve ondaki özün hala özdeş olmayan doğasını” geçerli kılar - *Prinzip Hoffnung*, I, 267). HEGEL, Aristotelesçi pasif madde (υλη) ve sadece aktif form (εἶδος) düalizmine karşı (*Metaph*, 984 a 24 vd.), “mevcut olma (madde)” ve (mevcut olmayı diğer şeylerden ayıran) “formun, başka-bir -şeyde-yansımanın, kendini ortadan kaldıran mevcut olmanın”

birliğini düşünür (Enz II, § 131). “Böylece biçim *içeriktir* ve geliştirilmiş belirliliğine göre G’nün yasasıdır” (§ 133). MARX, değer-biçim-analizinde bu ‘biçim kapsamı veya biçim içeriği’ kavramından ilham alır (bkz. Niji 1995).

NIETZSCHE için “tüm G”nün maddi olduğu” ne kadar “açıksa”, karşı sav da o kadar “açıktır”: “Çünkü madde olmak G olmak demektir” (KGA III.3, Afo.. 6.4). Bu bakımdan, bir yandan “doğa biliminin tamamen haklı bir hedefi vardır”, diğer yandan da görünüşün peşinden koşar, onu (takıntılı halde veya hayali olarak) gerçeklik olarak alır (a.g.e.).

2. *Marx*. - Genç Marx, Hegel karşıtı bir tavırla, salt fenomenolojiye karşı gerçekliğin bilgisini talep eder: bireylerin toplumsal ve devlet alanlarındaki dağılım şekli, “bu gerçek ilişki, söylenti tarafından G olarak, *fenomen* olarak ifade edilir. Bu koşullar, bu keyfîlik, bu belirlenim seçimi, bu *gerçek aracılık*, bu yalnızca gerçek fikrin bizzat kendisiyle icra ettiği ve perde arkasında gerçekleşen *bir aracılığın* G’südür” (MEW 1, 206). KI’nın [*Komünist Enternasyonal*] 2. baskısının sonsözünde, “ruh” ya da “idea” adı altında “düşünce sürecini” “gerçeğin demiurgosu” olarak anlayan, gerçek olanı “sadece onun dışsal G’sü” olarak gören HEGEL’e sitem eder (MEW 23, 27).

Ancak KrpÖ’de [*Politik Ekonominin Eleştirisi*] MARX’ın kendisi, bilimsel bilgi görevinin ifade edilmesinde gerçekliğin G’süne veya GB’ine karşı çıkıyor gibi görünmektedir. Ardından, FB’ini yenide incelenecek ilişkilerin kendi eylem biçimi olarak ele alır. Son olarak, GB, emek gibi tüm toplumsal oluşumların bir ortak işlevinin

tarihsel olarak özel biçim belirlenimi olarak ele alınır. yol açar.

2.1 *Bilginin önündeki bir engel olarak tersyüz edilmiş G.* - Marx, birçok ifadesinde bilginin önündeki engeller sorununu tersyüz edilmiş G olarak ifade eder: “G’de şeylerin kendilerini genellikle tersyüz edilmiş bir biçimde sundukları gerçeği, ekonomi politik dışında diğer bilimlerde oldukça iyi bilinir” (MEW 23, 559). Ve “eğer GB ve şeylerin özü doğrudan uyuşsaydı tüm bilim gereksiz olurdu” (MEW 25, 825).

(Bilimsel olmayan) sıradan ekonominin belirleyici özelliği, “tam da yabancılaşmış GB’nde kendini tamamen evinde hissetmesidir.” (a.g.e.) Çıkış noktası, “GB’leri ve onların gizli arka planları arasındaki çelişkidir. İlki kendini hemen kendiliğinden, alelade düşünce biçimleri olarak yeniden üretirken, diğerinin ilkin bilim yoluyla keşfedilmesi gerekir” (564). “Gerçek ilişkiyi görünmez kılan ve tam tersini gösteren GB’nin başlıca örneklerinden biri “emek-gücünün değerinin ve fiyatının ücret biçimine veya bizzat emeğin değerine ve fiyatına dönüşmesi”dir; bu tür biçimler kendilerini “sıradan bilinç alanında” kendiliğinden yeniden üretirler (MEW 23, 562). Buna karşın bilimin, görünen hareketi gerçek olana indirgemekle ilgilenmesi gerekiyor (bkz. 324). O zaman “dar kafalının ve sıradan ekonomistin tasavvur tarzının nereden geldiği, yani beyinlerinde ilişkilerin *iç bağlantılarının* değil, daima sadece dolaysız GB’nin yansıtıldığı gerçeği ortaya çıkacaktır” (Engels’e Mektup, 27 Haziran 1867, MEW 31, 313). G burada doğrudanlığa karşılık gelir, ki bu da gerçek araçlar analiz edilmediğinde yanlış kanıtlara

MARX, *Ücret, Fiyat, Kâr*’da bu tür sahte kanıtlara karşı çıkarak Kopernikci dönüm noktasına atıfta bulunur. Uluslararası Emekçiler Kurulu Genel Konseyi üyelerine şöyle der: Kârı kuramsal olarak açıklamak için, “metaların ortalama olarak *gerçek değerleri üzerinden satıldığı* ilkesinden hareket etmelisiniz [...]. Kârı bu koşul altında açıklayamazsanız, bu durumda hiç açıklayamazsınız. Bu paradoksal ve günlük gözlemlerle çelişkili gibi görünmektedir. Dünyanın güneşin etrafında dönmesi ve suyun son derece yanıcı iki gazdan oluşması da aynı derecede paradoksaldır” (MEW 16, 129 vd.).

Eğer bu didaktik retorik sağlıklı insan aklını düşünce alışkanlıklarından kurtarmak için bir girişim olarak anlaşılabilirse ve aynı zamanda gerçek hareketten hareketle fenomenal hareketi açıklamak gerçek bir görevse, Marx aşağıdaki cümlede konuyu iki kat sorunlu bir genellemeyle dönüştürür: “Bilimsel gerçek, sadece şeylerin aldatıcı görünümünü algılayan olağan deneyim açısından her zaman paradoksaldır” (a.g.e.). - Buna itiraz edilebilir: *birincisi*, olağan deneyimi herhangi bir paradoks olmaksızın tutarlı kılan bilimsel hakikatler vardır ve insanlar olağan deneyimlerinde asla “sadece şeylerin aldatıcı görünümünü algılamazlar”; *ikincisi*, olağan deneyim birçok biçimde aldatıcı görünümün kişinin kanmadığı bir görünüm olarak algılanmasını da barındırır - tekniklerde olduğu kadar sosyal ilişkide de.

*Kapital*e yönelik ön çalışmalarda, “delusive appearances of things”ın, yani “şeylerin aldatıcı G’leri”nin (MEGA II.4.1, 411) bilgisi sorununun, genellikle *K’de*

olduğundan daha dikkatsiz bir şekilde bir öz ve G düalizmi olarak ifade edildiği birçok açıklama bulunmaktadır. Tıpkı Gr'de [*Grundrisse*] “gerçek tarihin” gelişigüzel bir şekilde salt “*tarihin arkasında ilerleyen bir sürecin fenomeni*” (egemen hale gelen sermaye sürecinin) olarak ele alınması gibi (MEW 42, 180). Ya da KIII'ün el yazmalarında ilişkilerin “içsel doğasını ve içsel biçimini görünüşler aracılığıyla” (25, 178) gösterme iddiasında bulunulmasında ya da bilimsel bilgi görevine daha yakın bir şekilde, “salt fenomenal hareketi içsel, gerçek harekete indirgenmesi”nde olduğu gibi (MEGA IV.2, 245; KIII'te Engels bunu şöyle dönüştürür: “görülebilir, salt görünen hareketi içsel, gerçek harekete indirgemek”, MEW 25, 324). MARX, artı değer ve kâr arasında arabuluculuk yapmak için, yeniden özsel görülemeyen ve özsel olmayan görülebilen veya G düalizmine sığır: “Artı değer ve artı değer oranı, göreceli olarak, görülemeyen ve araştırılması gereken özsel olandır, buna karşın kâr oranı ve dolayısıyla kâr olarak artı değer biçimi ise kendilerini G'nün yüzeyinde gösterirler” (MEW 25.53; MEGA IV.2.52). Ancak bu, aynı zamanda “yüzey” metaforu aracılığıyla sadece retorik bir kanıt üreten yorumlayıcı bir söylemdir, etkili bir kuram değildir. Marx'ın gerçek bilimsel-kuramsal çalışması bilhassa epistemolojik olarak analiz edilmelidir.

2.2 Bir dolayımın sahte doğrudanlığı olarak “G”. - MARX metnin ilk versiyonunda parayı, “toplumun rızası ve iradesi olmaksızın”, “adeta anlaşılmaya aykırı olarak ondan ortaya çıkmış bir dolaşım ürünü” olarak ele alır ve artık “ilk önce paranın içindedir ve üstelik en soyut, dolayısıyla en anlamsız, en anlaşılmaz biçimde - tüm dolayımın iptal edildiği bir biçimde - ki

burada karşılıklı toplumsal ilişkilerin, sabit, ezici, bireyleri düzene sokan bir toplumsal ilişkiye dönüşmesi ortaya çıkar” (MEGA II. 2, 73 vd.; Gr, 928). Bu “G” “atomistik sivil şahısların” varsaydığından “daha da zordur”. “Onların gücü bir kader olarak görünür”, ‘aynı anda hem insan bilinci’ için bir itici güç hem de bilginin önünde bir engeldir (a.g.e.). Dolayımı bu şekilde düşünmek, dolayımın kendisini baskın amaç olarak geçerli kılmasıyla gerilim içine girer. Dolayımın gerçekliği ve gerçekliğin dolayımı meta üretiminde çözülmez bir bağ oluşturur. Bu nedenle MARX, KI'nin 1. A.'sında, değer biçiminin analizine ilişkin ekte GB'ni bir “gerçekleşme biçimi” olarak ele alır: Değer ifadesinde “soyut genel olan, somut olanın, duyuşal-gerçek olanın bir özelliği olarak görülmez, aksine duyuşal-somut-olan, soyut-genel-olanın salt GB ya da özel bir gerçekleşme biçimi olarak görülür.” Bir yandan, “bu özel emeklerin *toplumsal bağlantısı maddi* olarak mevcuttur”, ancak diğer yandan bu bağlantı “yalnızca *dolayımlanır*, bu nedenle yalnızca ürünlerinin *takası* yoluyla gerçekleşir”, bu ürünler değer olarak gerçekleşmeden önce halihazırda gerçek toplumsal kullanım değerleri değillerdir, sadece belirlenim bakımından öyledirler. Dolayısıyla GB aynı zamanda ‘öz’ün gerçekleşme biçimidir (MEGA II.5, 634 vd., bkz. 642).

2.3 GB veya ifade biçimi olarak değer biçimi. - Marx, *Randglossen*'da, yalnızca metallerin çoğul olduğu durumlarda söz konusu olabileceğini vurguladığı takas değeriyle ilgili olarak GB'ni “bağımsız tasvir biçimi” olarak tercüme eder (MEW 19, 375). Bu, değer ile değişim değeri arasındaki ayrıma ve değişim değerinin “değerin gerekli ifade tarzı ya da GB” olarak tanımlanmasına atıfta bulunur

(MEW 23, 53). “İfade tarzı” genellikle ‘ifade edici bütünlük’ (Althusser) anlamında, kendini ifade eden bir özün ifadesi olarak anlaşılmıştır. MARX’taki (MEW 23, 62 vd.) değer biçimi analizinin fiili gerçekleşmesi farklı bir anlam göstermektedir. Bir metanın takas edilebilmesi için, değerinin en azından başka bir metayla ilişkili olarak, daha karmaşık koşullar altında para aracılığıyla ifade edilmesi gerekir. Marx’ın sözünü ettiği, bireysel metanın bir değer olarak kavranamazlığı bile sadece bir hazırlıktır: Marx’a göre, bir metanın değeri, ALTHUSSER’in kastettiği gibi (1969, 11; 1973, 83) anlaşılmaz/görünmez değildir: sadece onun içinde, bireysel metanın kendisinde anlaşılmaz/görünmezdir; o, başka bir metanın bedeninde kavranabilir/görünür hale gelir. Değer ifadesinin pratik biçimini aldatıcı bir G ya da bir görünüş olarak kavramak tamamen anlamsız olacaktır. Bu biçim, iş bölümüne dayalı özel üretim koşulları altında, bizzat üretim ilişkilerinin gerçekleşme biçimi olarak gereklidir. Yine de, Marx’ın metanın değer biçimini değer GB olarak ifade etmek suretiyle, koşulsuz olarak “öz” ile ilgilenen ve onun diyalektiğine yabancı olan kişileri yanılttığı söylenebilir. Sözde özsel olana dair kaba bir anlayış için, değer in tözü ana mesele, değer in biçimi ise ikincil bir mesele olarak görünecektir.

2.4 Genel bir toplumsal işlevin tarihsel bir özel ifadesi olarak EF - Burjuva bilinci, değer biçimlerini (meta, sermaye, ücretli emek, vb.) “üretken emeğin kendisi kadar apaçık olan doğal gereklilikler” olarak görür (MEW 23, 94 vd.). MARX, tarihsel biçim belirlenimlerinin bu şekilde doğallaştırılmasını eleştirebilmek için, genel (tüm toplumlar ya da tüm sınıflı toplumlar

için ortak olan anlamında) işlevleri onların her bir toplumsal şekillenme için özel olan belirtilerinden ayırır. MARX, “toplum-ötesi görelileştirme”deki (Haug 1973, 151) bu tür bir özelliği ifade etmek için yine GB terimini kullanır. Örneğin, her toplum emek gücünün idamesi ve yeniden üretimi için bir ödeneğe ihtiyaç duyar. Marx, “emek fonunun bugün [1867] bile yeryüzünde istisnai olarak sermaye biçiminde görüldüğü gerçeğine gözlerini kapatan” (23, 594) burjuva iktisatçısı için artık, onun “GB’ni içinde görünen şeyden ayıramadığını” söyletebilir (a.g.e.). Yine de “içinde görünen şeye” G’nün özü olarak itiraz etmek yanıltıcı olacaktır. Burjuva bakışının içinden baktığı ‘öz’, burjuva (burada kapitalist anlamında) karakterinin kendisidir.

3 *Marksizm - LENİN, ENGELS üzerinden HUME ve KANT’ı* “‘G’leri’ ilke olarak görünen şeyden ayırdıkları için” eleştirir ve özellikle Kant’ın görünen şeyi “ilke olarak farklı bir alana ait”, “bilgi için erişilemez olan ama inanç için açığa çıkan ‘öte dünya alanına’ ait” olarak kavradığını belirtir (LW 14, 95). LENİN burada yalnızca “bilinen ile henüz bilinmeyen arasındaki” ayrımı kabul eder (97). Ancak daha sonra, tikel ve genelin diyalektiği bağlamında, yine bizim “özel olanı görünür olandan ayırdığımızı ve birini diğerinin karşısına koyduğumuzu” belirtir (LW 36, 347).

Buna karşın STALİN’in Marksizmi 1907’de bile kaba ve katektik bir görüntü sergiler. Örneğin *içerik olarak* “maddi tarafı, dış koşulları, varlığı ve bu gibi diğer G’leri”, *biçim olarak* “ideal taraftan, bilinçten ve bu gibi diğer G’lerden” ayırır ve “içeriğin biçimden önce geldiği” ve “biçimin içeriğin gerisinde kaldığı” şeklindeki önermenin “iyi

bilinen bir materyalist önerme” olduğunu ilan eder (W 1, 276). Yine ona göre, “bilinç ve varlık, fikir ve madde bir ve aynı G’nün iki farklı biçimidir, ki bunlar da genel olarak doğa ya da toplum olarak adlandırılır” (277). Georg LUKÁCS, böylesi bir kaba-Spinozacı basitleştirmenin karşı kutbunda, G ve GB’ni ideolojiye yaklaştırır ve metanın fetiş karakterini “kapitalist toplumun temel ideolojik GB” olarak ilan eder, çünkü bu sayede “insanlar arasındaki, elbette çoğu zaman şey aracılığıyla aktarılan ilişkiler kapitalist toplumun yüzeysel fenomenlerinin büyüğü çemberinde yaşayan bireylere şeyler olarak görünür” (1951, 9). Lukács, “bu toplumsal gerçekliğin gerçek, özsel seyri ile onu gizleyen doğrudan görünür yüzey” (8 vd.) arasındaki karşıtlığı “burjuva düşüncesinin daimî bir sorunu” olarak nitelendirir.

Elbette, belirli pratik biçimleri dahilinde ani tasavvurlar ile bu pratik biçimlerinin sosyal-kuramsal analizi arasındaki tutarsızlığı eski felsefi terminolojinin yardımıyla ifade etmek en azından yanıltıcıdır. Bu durumda ücretli emeğin çalışma süresine göre ücretlendirilmesi sadece bir “görünüş” olarak ortaya çıkar. *Çelişkili* bir ilişkinin taraflardan birine indirgenmesini bu şekilde ele almak iki kat sorunludur. O zaman ücretli işçilerin, köleler ya da serflerden farklı olarak, özgür ve belirli açılardan burjuva toplumunun diğer üyeleriyle eşit oldukları da yine sadece bir “görünüş” olarak ortaya çıkar. “Bir sömürü ilişkisi olan şey, kapitalist üretim tarzında metaların özgür ve eşit sahipleri arasındaki yasal bir ilişki olarak görünür” (HERKOMMER 1985, 36). Ancak buradaki “görünür” ifadesi, “farklı bir açıdan örgütlenmiş” anlamına gelmektedir. Bu nedenle ücretli emekçinin

özgürlüğünü, MARX’ın zaman zaman yaptığı açıklamaların cazibesi altındaki bu “birçok ekonomik altüst oluşun, bir dizi eski oluşumun çöküşünün ürünü”nü (MEW 23, 183) “sadece görünüş” olarak ilan etmek sorunludur (HERKOMMER, 36, MEW 23, 609 vd.ına atıfla). ‘Altta yatanın’ ve dolayısıyla ‘gizli’ olanın güncel kanıtı, bizi ‘arkayı’ bilmeyen gerçek dolayimleri analiz etmekten uzaklaştırır (Bkz. a.g.e.: “Altta yatan içerik, diğer insanların ödenmemiş emeğine el konulması, takas sürecinin biçimi tarafından gizlenir”). Emek gücü metasının biçimini “nesnel görünüş” olarak ilan eden Jürgen HABERMAS, bunu şu şekilde gerekçelendirir: “Bu biçim, anlaşmazlıklarının nesnesini her iki taraf için de, yani hem kapitalistler hem de ücretli işçiler için tanınmaz hale getirir ve iletişimlerini sınırlandırır. Emeğin meta biçimi ideolojidir, çünkü doğal bir diyaloga dayalı ilişkinin bastırılmasını aynı anda hem gizler hem de ifade eder” (1963, 81 vd.). Böylesi ifadelerle ilişkin sorun, çelişkilerin bütünlük adına hermeneutik olarak yoğunlaştırılmasıdır. Özgürlük ve eşitlik ilişkileri, ücretli emekçiler için farklı bir şekilde ve iş dışında en azından sivil toplum koşulları altında, sömürünün ücret ilişkisinde olduğundan daha az gerçek değildir; bunlar üzerinde mücadele edilir ve önemli olan burjuva toplumunun kendi içindeki bu burjuvazi olumsuzlanmasında yatan çelişkiyi çözmektir.

Marksizmde hiç şüphesiz, belirsiz MARXçı ifadeler zemininde kaymalar olarak ortaya çıkan bir tür bilinçsiz metafiziğe doğru birçok geri gidiş mevcuttur., örneğin, KOSING ve benzerleri G’yü ML [Marksizm-Leninizm] açısından “bir şeyin özsel (genel ve zorunlu) ve özsel olmayan (bireysel, dışsal,

tesadüfî) belirlenimlerinin toplamı” olarak tanımlar (1967, 313). “Dışsal”, duyuşsal [...] atıfta bulundukları” gerçeğinden algı için erişilebilir olmayan G’yü, hemen fark edilemeyen bir “içsel bir belirlenim” olarak özün karşısına koyarlar; E ve öz bir karşıtlık oluştururlar ancak bu diyalektik bir karşıtlıktır ve bu nedenle birbirlerinden ayrılamazlar: “Öz görünür ve G özeldir”. (a.g.e.)

MARX ve HEGEL’in kapsamlı bir okumasına dayanan pürüzsüz bir öz ve G diyalektiği Horst FRIEDRICH tarafından geliştirilir. FRIEDRICH, “G’leri öze dayandırma talebinin anti-pozitivist anlamına vurguda bulunur ve MARX için “temel ilkesi” yeniden üretme yeteneği sorunu olan öz ile G arasındaki ayırmda, “materyalist tarih anlayışının temel fikrinin uygulanmasının, maddi ve ideolojik toplumsal ilişkiler arasındaki ayırımın, bu ilişkinin bunlardan hareketle açıklanmasının” koşulunu görür (1981, 100, 104, 99). FRIEDRICH’e göre G, kendi önkoşullarını koymayan ve içinde işlediği sistemin aksine bizzat kendisini dolayım lamayan şeydir (bkz. 105 vd.). G’nün aksine, “bir ilişki olarak öz böylece kendiliğinden var olur ve doğrudan bir varoluşa sahiptir” (11). Bunu söylerken, KIII’te “ücretli emek ile sermaye arasındaki doğrudan sürecin alanını” “dolayım sız alan” olarak tanımlayan (MEW 25, 835), ancak bunu yaparken değer biçimleri aracılığıyla dolayımı unutan MARX’ın bir ifadesine atıfta bulunur - tıpkı FRIEDRICH’in üretimin kendi önkoşullarını belirlediğini kastederken doğayı unutmaması gibi (bkz. 104). G bağımsız olmayandır, salt türevdir. Dolayım larla ölçülen ‘iç öz’den uzaklık, Friedrich’in artışını *dışsallaşma* olarak kavradığı G-karakterinin kıstasını oluşturur: Bu dışsallaşma, “sonraki GB.lerinin doğrudan özsel biçimden ortaya

çıkmadıkları, ancak hemen önceki GB.lerine [...] atıfta bulundukları” gerçeğinden kaynaklanır. GB.lerinin dışsallaşması, çeşitli dolayım lar yoluyla giderek daha güçlü bir şekilde özden ayrılmaları ve nihayetinde bağımsız hale gelmelerinden oluşur” (126). Bununla birlikte, GB.lerinin dışsallaşması “*görünü şü tesis eder*” (127). Bu G-kavramının diyalektik bir bütünlük görüşü bağlamında faydalı bir uygulaması muhtemelen (MARX’ın PROUDHON’a karşı bir argümanını izleyerek) işçi hareketinin kapitalizme, “onunla birlikte tüm GB’lerini de yok etmek için özünde” saldırması gerektiğinden oluşur (98). Ancak bu konuda epistemolojik olarak faydalı görünen şey, her şeyden önce gerçek dolayım ların bağlamının araştırılmasına atfedilen anlamdır; ‘içerisi/ dışarısı’ gibi ifadelerin anlamı, bunların ‘türevi’ olarak kavranabilir.

“Ontolojik yapı” olarak “öz (essentia)”, “varoluşsal yapı” olarak “G (existentia)” ayırımı ve bunların “öz ve E” olarak ‘birlik içinde özdeş ve karşıt iki varlık’ şeklinde özetlenmesi, Otto MORF tarafından KrpÖ [Politik Ekonominin Eleştirisi] yöntemini tasvirinin yol gösterici ilkesi haline getirilmiştir (1970, 109, 111). Morf’un Hegelleştirici kuramsal grameri sorunsuz değildir; en azından G veya GN’ni salt görünüş olarak reddetmeye karşı güvenlidir. “O halde GB sadece kendisine uygun özün tarihsel olarak ifade edilen tezahürü değil, aynı zamanda bu biçimden hareketle belirlenmesi ve gerçekleştirilmesi gereken özdür” (112).

Enrico RAMBALDI (1990), öz ve G’nün ayrışması sorununu Antik Dönem metafiziği çerçevesinde ele alır ve MARX’ın söz konusu ayrışmayı bu ufuk içerisinde

materyalist-diyalektik bir çözüme ulaştırdığına inanır. Marx'ın radikal bir zemin değişikliğiyle metafiziğin zeminini terk etmekle kalmayıp, bu zemini felsefi grameriyle birlikte tarihsel materyalist analizin nesnesi haline getirdiğini ve devlet tarafından yeniden üretilen sınıflı toplumların ideolojik "camera-obscura" etkisinden hareketle kavradığını görmez. RAMBALDI, Marx'ın meta analizini, "gerçekliğin çelişkili ve zıt unsurlarını salt görünüşler olarak görmeyip, onları birleşik ve altta yatan bir öze dayandırmanın" paradigmatic bir örneği olarak görür (824). Bunun karşısında ENGELS'in, KrpÖ'de MARX'ın ekonomik biçimleri toplumsal ilişkilere dayandırdığı görüşü yer alır: "Ancak bu ilişkiler her zaman şeylere bağlıdır ve şeyler olarak görünür" (MEW 13, 476); yani 'işlikilerin' içinde onların 'özü' yatar. Dolayısıyla, ürünü bir meta olarak "damgalayan", özel ve bununla beraber iş bölümüne dayalı üretim ilişkileridir (bkz. HAUG 1976, 165 vd.). Dolayısıyla metanın 'özünden' (hatta onun 'içsellikinden') bahsetmek, toplumsal ilişkilerin şeyleşmesini bilinçsizce ikiye katladığı için Marx'ın metafizik olarak eleştirdiği geleneksel düşünce tarzına verilmiş olan bir tavizdir. Nasıl ki Marx için tahakküm ilişkilerinin ideolojik yeniden üretim biçimleri nihayetinde kendilerinden hareketle değil, bu ilişkilerden hareketle kavranabilecek bir tarihe sahiplerse, aynı şekilde metaların, paranın, sermayenin ve diğer değer biçimlerinin de Marx açısından nihayetinde içsel bir özleri yoktur. 'Dışsal bir özden bahsetmek daha anlamlı olacaktır: Para biçimi, metaların değer ifadesinin yansımasıdır; paranın karakteri oluşturulmuş bir şeydir, kendisi para olmayan bir şey, yani meta üreticilerinin

özel iş bölümüne dayalı toplumsal ilişkisi tarafından oluşturulmuş bir şeydir. Dolayısıyla para biçiminin yaradılışı, tekil bir metanın değer ifadesi temelinde yeniden inşa edilir.

Marx'ın gerçekten de bu şekilde düşünüyor ve hareket ediyor olması, kendisini ayrıntıda da bu şekilde ifade ettiği anlamına gelmez. Alımlama şekli, KrpÖ'nün operatif yönüne vurgu yapan bir alımlama ve diğer yandan Marx'ın metnindeki daha geleneksel ifade malzemesine vurgu yapan alımlama şeklinde ayrışır. Örneğin Jean-Paul SARTRE, *GuK*'taki [*Tarih ve Sınıf Bilinci*] LUKÁCS'a dayanarak, Marksist teori çerçevesinde doğal diyalektiğin epistemolojik meşruiyetini reddeder ve diyalektiğin tarihle sınırlandırılmasını ister. Bu bağlamda, tarih denilen şeyin "mekanik dağılımının [éparpillement mécanique] - Kleopatra'nın burnu teorisiyle şu şekilde açıklar: daha kısa olsaydı, farklı bir dünya olurdu - 'bir yandan diyalektik olan tarihsel gerçekliğin gelişim yasası, diğer yandan bu gerçekliğin idrakinin gelişim yasası' keşfedilir keşfedilmez basit bir G [apparence]" haline gelir. Kavrayabildiğimiz [saisir] ve dahası kendi aralarında koşul ilişkileri olan bu tür "doğrudan G'ler, aslında genellikle "bir bütünlük olan temelin kendisini" karşısına çeviren tamamen yüzeysel gerçekliklerdir" (1962, 2).

Marx'a atfedilen tersyüz edilmiş görünürlük veya G ile görünmez öz arasında epistemolojik gerilim, Marx'ın felsefi retoriğine, yani elindeki tasvir araçlarına atıfta bulunabilir. "Teorik keşfinin tözü, yani burjuva 'ekonomisinin', bu ilişkilerin birleştirildiği ve yapılandırıldığı belirli

toplumsal ilişkilerin bir toplamı olduğu, Marx tarafından ancak ya daha spekülâtif ya da daha ekonomik bir varyantta sunulabilirdi - ikinci versiyon, toplumsal bir üretim tarzının yapısının analizini 'ekonomiye' indirgeme riskini taşır" (BÖKE 1992, 89). Ancak bu artık 20. yüzyılda ulaşılan düşünce düzeyine uygun düşmemektedir. Bu nedenle Stuart HALL, Marx'ın dilindeki "yüzey ve G'nün yanıltıcı çağrışımlarının" etkisiz hale getirilmesini talep eder, çünkü aksi takdirde *Kapital*'in terminolojisi "son derece kafa karıştırıcı" olacaktır (1984, 112).

GRAMSCI'nin bir düşüncesini sessizce takip eden (bkz. H. 11, § 17, *Gef* 6, 1408) ALTHUSSER, *LLC*'nin [*Lire le Capital*] önsözünde ampirist bilgi anlayışı ile "varlığın şeffaflığındaki özün dini sorunu" arasındaki bağlantıyı vurgular (45). Bilginin bu doğrudan ideolojisi, gibi "gerçeğin iki kurucu parçası" olarak görünür dıştan (kabuk, E, *surface visible*) görünmez içe (çekirdek, öz, *noyau invisible*) nüfuz etme sorununu ortaya koyar: Öze ulaşmak için bir ayıklama yöntemi, gerçek anlamda bir açığa-çıkarma gereklidir (LLC I, 44 vd.). Ancak bu, çözülmesi gereken bir görev anlamında bilgiye ait bir ayrımı onun nesnesine yansıtır.

Retorik, didaktik veya kendi yöntemini yorumlayan MARX çoğu zaman hala eski dili konuşurken ve özellikle ENGELS ve LENİN bunu karşıt zemindeki polemiklerde kullanırken, *bilim adamı* MARX sadece filen farklı çalışmakla kalmaz, aynı zamanda *Eiml* 57'nin [*Grundrisse*'nin Giriş Bölümü] metodolojik bölümünde iç/dış ve öz/G'nün hiçbir rol oynamadığı bir epistemolojinin ana

hatlarını çizmeye başlar. ALTHUSSER buna uygun olarak, Marksist düşünmeye, özel olarak Marksist zemini yeniden keşfetme görevi verir (LLC I, 46 vd.). Bolívar ECHEVERRÍA'nın tespit ettiği gibi, KrpÖ "gerçekçi imgesini, G'den, daha doğrusu dünyanın kendiliğinden ürettiği idealize edilmiş zihinsel temsilden yola çıkarak" geliştirir ve bu da *Kapital*'deki tasvir tarzını belirler (1994, 6). Ancak WITTGENSTEIN'in sözleriyle bu eleştiri yaklaşımını "sanki G'leri tüm yönleriyle bilmek zorundaymışız gibi" anlamanın bir yanlış anlama olacağı söylenebilir: "Fakat bizim araştırmamız G'lere değil, G'lerin 'olanaklarına' yöneliktir. Yani G'ler hakkında yaptığımız açıklamaların doğası üzerine düşünüyoruz" (*Ph. Unt.*, §90, W 1, 292). Elbette, dilin kullanımına ilişkin araştırmalar, toplumsal koşulların ve bunların koşullandırdığı ve aracılık ettiği pratik ve yaşam biçimlerinin analizine dahil edilmedikleri anda anlamlarını yitirirler (bkz. HAUG 1996, bölüm 4). Ve ikisi arasındaki bağlantı doğrudan gözlemlenebilir bir olgu değildir. Öz ve G'nün telafuzunun eleştirisi, burada kodlanan sorunları reddetmez, aksine bunları teorik ve pratik olarak işlenebilir hale getirmeyi amaçlar. Bu açıdan ADORNO'nun burjuva pozitivizmine yönelttiği şu eleştiri geçerlidir: "Felsefe nasıl G'lerin aldatmacasına güvenmiyor ve yorumlamaya niyetleniyorsa, teori de kendini ne kadar pürüzsüz sunuyorsa toplumun çehresine o kadar güvenmiyordur. Teori, mekanizmayı gizliden gizliye bir arada tutan şeyin adını koymak ister" (1969/72, 81).

4. *Marx eleştirisi*. - El kitapları bile çoğu zaman Popper'ın çarpıtmasından daha iyidir. Karl POPPER, Marx'ın KrpÖ'sünü

[*Politik Ekonominin Eleştirisi*] G ve GB kavramlarını kullanım biçimi üzerinden yakabileceğini düşünür: “Fiyatların arkasında bir şeyin olduğu, fiyatların sadece ‘GB’ gibi ilişkili olduğu nesnel veya gerçek veya hakiki bir değer olduğu fikri – ki bu fikir Marx’tan gelmemektedir – gizli bir özsel veya hakiki gerçeklik ile tesadüfi veya aldatıcı bir G arasındaki ayrımıyla Platoncu idealizmin etkisini yeterince açık bir şekilde göstermektedir” (1958, 216 vd.). Bu, MARX için değer biçiminin ne tesadüfi ne de aldatıcı olduğunu kabul etmemektedir.” (1958, 216 vd.) Bu tespit, Marx açısından değer biçiminin ne tesadüfi ne de aldatıcı olduğunu görememektedir. POPPER anlayışsız bir şekilde Marx’a şu anlamsız iddiayı atfeder: “Emekçinin aldığı ücretin değeri böylece çalışma saatlerinin sayısından farklıdır” (210). Popper, değer kavramından kurtulma hevesiyle, bu yolla bu farklılığı yeniden ürettiğinin farkında değildir: Ücret Popper’in söylediği gibi emeğin fiyatı olarak düşünülse bile, bu fiyat hala “çalışılan saat sayısından farklıdır”.

POPPER, Marx’ın GB kavramıyla ifade ettiği sorunsalı sadece yanlış anlamakla kalmıyor, aynı zamanda onu, kendisini sadece geriye dönük olarak düzenleyen, sonuçlarının aracılık ettiği süreçsel bir sistem olarak meta değişimi fikriyle aynı kefeye koyuyor. Marx’a atıfta bulunduğunu sanır: “Fakat bu fiyatların arkasında daha sağlam bir şey, gerçek fiyatların etrafında salındığı ve kısaca ‘değişim değeri’ ya da ‘değer’ olarak adlandırılan bir tür ortalama fiyat vardır ya da en azından her zaman varmış gibi görünür” (209 vd.). POPPER, salınımın “ortalama”nın üretildiği biçim olduğunu görmez. Yani sonucu, ortaya çıktığı sürecin “arkasında” bırakır. Kısacası,

görünen dünyanın ötesinde bir “arka plan dünyası”nın (Nietzsche) metafizik modeline göre kendisini yalnızca geriye dönük olarak düzenleyen, öncelikle anarşik bir sürecin anti-metafizik modelini yanlış anlar. Marx’ın “bu genel fikri kullanarak” bir metanın değerini “onun üretimi için gerekli olan ortalama emek saati sayısı olarak [...]” (a.g.e.) tanımladığını söyler. Marx’ın, burjuvazinin değeri emeğe indirgemesi, harcanan insan emeğinin bir şeyin özelliği olarak, “değer” olarak kabul edilmesinin nasıl ve hangi koşullar altında ortaya çıktığı sorusuna dönüştürdüğünü anlamaz (bkz. MEW 23, 94 vd.).

5. *G-teknikleri ve sanal gerçeklik*. - Bir diğer sorun grubu ise sanatta, ama her şeyden önce toplumsal antagonizmalar çerçevesinde aldatma tekniklerinde estetik bir soyutlama olarak G sorundur. Gerçekliğin simülasyonları olarak G’lerin teknik olarak yeniden üretilebilirliği ve nihayetinde yüksek teknolojiyle oluşturulabilirliği, devasa E-endüstrilerini meşgul etmektedir. Bu durum, meta-para-ilişkilerinin karakteristik özelliğine dayanan meta estetiğinde, satın almayı tetikleyen kullanım değeri değil, “kullanım değerinin estetik vaadi” olarak onun “G-malzemesi”nin olduğu şeklindedir (HAUG 1980, 45). Burası, ulusötesi kapitalizmin kitle kültürünün karakteristiği haline gelen bir eğilimin başlangıç noktasıdır. Bu sorunsal, yüksek-teknoloji-kapitalizmde “G’nün yeni hızı (bu kelimeyi ‘hayalet G’ anlamında anlayalım), simulacrum, sentetik ya da protez imge, sanal olay, siber uzay ve çerçeve, bugün duyulmamış potansiyelleri ortaya çıkaran temellükler ya da spekülasyonlar” (DERRIDA 1996, 92) karşısında doruğa ulaşır.

Bibliyografya:

- Th.W.ADORNO, "Soziologie und empirische Forschung", *Der Positivismusstreit in der deutschen Soziologie* içinde, Darmstadt-Neuwied 1969/1972 (61978), 81-101; L. ALTHUSSER, "Avertissement aux lecteurs du Capital", Vorwort zur Taschenbuchausgabe (Flammarion) von K.Marx, *Le Capital I*, Paris 1969, 7-26 (Alm. "Vorwort für die Leser des I.Bandes des 'Kapital'", L.Althusser, *Marxismus und Ideologie* içinde, Berlin/W-Hamburg 1973, 75-110; E.BLOCH, *Das Prinzip Hoffnung*, Bd. 1, Berlin/DDR 1953 (21960); H.BÖKE, "Polemik und Paradigmenwechsel im Werk von Marx", IMSF (ed.), *Defizite im Marxschen Werk* içinde, Frankfurt/M 1992, 80-90; CICERO, *Akademische Abhandlungen*. Lucullus/ *Academici libri*. Lucullus. metinleri çeviren C.Schäublin, notlar A.Bächli ve A.Graeser, Hamburg 1995; J.DERRIDA, *Marx' Gespenster*, Fransızcadan çeviren S.Lüdemann, 2., elden geçirilmiş baskı Frankfurt/M 1996; B.ECHEVERRÍA, *Circulacion capitalista y reproducción de la riqueza social*. Apunto crítico sobre los "esquemas" de K. Marx, Mexico (UNAM) 1994; H.FRIEDRICH, *Die Produktionsverhältnisse*, Berlin/DDR 1981; H.FRISK, *Griechisches etymologisches Wörterbuch*, Bd. 2, Heidelberg 1970; W.GEMOLL, *Griechisch-deutsches Schul- und Handwörterbuch*, Wien-München-Zürich 1991 (Nachdr. d. 9.A.); J.HABERMAS, *Theorie und Praxis. Sozialphilosophische Studien*, Neuwied-Berlin/W 1963; S.HALL, "Ideologie und Ökonomie - Marxismus ohne Gewähr", *Projekt Ideologie-Theorie, Die Camera obscura der Ideologie* içinde AS 70, Berlin/W 1984, 97-122; W.F.HAUG, "Zur Bedeutung von Standpunkt und sozialistischer Perspektive in der Kritik der politischen Ökonomie", *Bestimmte Negation* içinde Frankfurt/M 1973, 143-86; a.g.y., *Vorlesungen zur Einführung ins "Kapital"* (1974), Berlin/W-Hamburg 51989; a.g.y., "Werbung" und "Konsum". *Systematische Einführung in die Warenästhetik*, Berlin/ W 1980; ders., *Philosophieren mit Brecht und Gramsci*, Berlin-Hamburg 1996; S.HERKOMMER, *Ideologie. Eine Einführung*, Hamburg 1985; A.KOSING u.a., *Marxistische Philosophie. Lehrbuch*, Berlin/DDR 1967; G.KRÖBER, "Erscheinung", *PhWb I*, 1975, 366f; G.LUKÁCS, *Existentialismus oder Marxismus?* Berlin/DDR 1951; H.MAR-CUSE, *Hegels Ontologie und die Grundlegung einer Theorie der Geschichtlichkeit*, Frankfurt/M 1932; O.MORF, *Geschichte und Dialektik in der Politischen Ökonomie*, Frankfurt/M 21970 (Bern 1951); Y.NIJI, "Der Formgehalt oder Forminhalt des Wertausdrucks in der Politischen Ökonomie von Karl Marx – die hegelsche Logik als Quelle des marxschen Wertbegriffs", *The Hannan Ronshu, Social Science* içinde Vol. 31, Nr. 2, Sept. 1995, 1-4; K.POPPER, *Die offene Gesellschaft und ihre Feinde* (1944), Band II: *Falsche Propheten - Hegel, Marx und die*

Folgen, Bern 1958; E.I.RAMBALDI,
“Wesen/Erscheinung/Schein”, EE 4
içinde, 1990, 818-25; J.P.SARTRE,
R.GARAUDY, J.HYPPOLITE,
J.P.VIGIER, J.ORCEL, *Marxismeet
existentialisme. Controverse
sur la dialectique*, Paris 1962;
L.SÈVE, *Introduction à la
philosophie marxiste*, Paris 1980;
L.WITTGENSTEIN, *Werkausgabe*, 8
Bde., 21995.

Wolfgang Fritz Haug
Çeviri: Metin Toprak